

ДР ЈОВАН СТЕФАНОВИЋ БАЉЕВИЋ
– САМОЗВАНИ ЦАР ШЋЕПАН МАЛИ

КО ЈЕ ЗАПРАВО ЛАЖНИ ЦАР ШЋЕПАН МАЛИ*

Данашња трибина ЦАНУ посвећена је једној врло контроверзној историографској теми – чији је главни јунак „Албано-Црногорац из Братоножића”, како се у први мах представљао, а затим „српски племић”, који од 1757. године има руско држављанство. Један је од ријетких доктора филозофских наука са наших простора онога времена и писац мало познатих радова о Црној Гори. Ријеч је, дакле, о личности просветитељског 18. вијека, кога су красили – таленат, радозналост, упорност, широка образованост и авантуристички дух, тако специфичан времену и нашем балканском простору.

У историографији је најпрепознатљивији као *Лажни цар Шћепан Мали* који се више година налазио на челу Црне Горе (1767-1773).

Није он ни први, нити посљедњи самозванац, који је својом појавом обогатио нашу историјску збиљу. Његово вријеме је историографски познато. Наука је утврдила и шта је све урађено у том времену. Приписано му је да је искоријенио крвну освету и да је завео ред у Црној Гори. Ту дилеме нема.

Али остала је енигма: ко је заправо Лажни цар Шћепан Мали. Др Душан Мартиновић га је идентификовао као – др Јован Баљевић. И то је велики помак у препознавању ове историјске личности. Али енигма и даље остаје: зашто се он као самозванац јавља баш у Црној Гори, који су мотиви да једна тако угледна личност европских манира и стандарда – понуди своје добре услуге – врло заостајој средини, каква је била Црна Гора. Да ли су појаву самозванца – омогућили вријеме и простор. Тешко их прихвата и домаћа среди-

* Уводна ријеч академика Зорана Лакића, ЦАНУ, 21. март 2002. године.

на и њено ближе и даље окружење. Другим ријечима, да ли је Црна Гора баш тада требала самозванца и да ли је Лажном Цару требала баш таква Црна Гора?

Нема сумње да је ријеч о занимљивој теми, као што нема сумње да ће је наш колега др Душан Мартиновић – објективно елаборирати, тим више што ова енигма заокупља његову пажњу већ дуги низ година.

Мени остаје да по устаљеној процедури понудим научни портрет др Душана Мартиновића. Прије годину и по дана писао сам рецензију за његов избор за ванредног члана ЦАНУ. Сагледао сам његов стваралачки ход од одличног студента географије до плодног културолога.

У живот науке ушао је рано и интензивно опстаје више од 30 година. Његов укупни стваралачки опус је импресиван: преко 40 посебних издања и преко 800 библиографских јединица. Дијапазон његовог стваралачког интересовања је врло широк: географија, етнологија, библиографија, библиотекарство. Најплоднији је у области историје. Из толиког мноштва књига издвојићемо вишетомне *Портрете*, књиге о Цетињу, затим обимну многографију *Црногорска библиографија 1941-1955*. У штампи му је књига *160 година државне народне библиотеке на Цетињу*.

Тешко је вредновати овако обимно научно дјело. У томе су ми помогли други када су га предлагали за Награду АВНОЈ-а (1987) и када су му додијелили Награду ослобођења Цетиња (1991) и Тринаестојулску награду (1994). И најзад, када су га 1995. године амерички библиографи уврстили међу 5.000 успјешних личности свијета.

Рецимо на крају да је др Душан Мартиновић уредник око 40 посебних издања, међу којима је и капитално издање *Црногорска библиографија* са већ објављеним 25 свезака. Превођен је на руски, француски, њемачки и енглески језик.

Тако плодна активност га је препоручила за избор у чланство Црногорске академије наука и умјетности 2000. године. У ЦАНУ је ангажован на изради Енциклопедије Црне Горе, члан је одговарајућих одбора ЦАНУ, учесник на научним скуповима и сарадник у њеним периодичним публикацијама.

Плодна активност у ЦАНУ довела га је до ове трибине, па предлагем да саслушамо његово излагање на тему *др Јован Баљевић – самозвани Цар Шћепан Мали*.